Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor
Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links
Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

SAMLINGER

TIL

JYDSK HISTORIE OG TOPOGRAFI

UDGIVNE AF

DET JYDSKE HISTORISK-TOPOGRAFISKE SELSKAB.

3. RÆKKE. I. BIND.

REDIGERET AF

CHR. VILLADS CHRISTENSEN,

SELSKABETS SEKRETÆR.

KØBENHAVN.

I KOMMISSION HOS RUD. KLEINS EFTERFØLGER (TH. SØRENSEN).

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE

1896--98.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Oluf August Nielsen.

(1838—1896).

Den 5te Januar 1896 afgik Arkivar Dr. O. Nielsen ved Døden efter kun faa Dages Sygdom. Denne Mand har udrettet saa meget til Oplysning om ældre jydske historiske og topografiske Forhold, at det formentlig ikke er upassende netop i dette Tidsskrift at henlede Opmærksomheden herpaa. Født d. 24. April 1838 paa Endrupholm i Vestjylland (Skadst Herred, Ribe Amt), som hans Fader da ejede, opvoksede han under stærke Indtryk af sin Egns Ejendommelighed og historiske Minder. Efter 1857 at være bleven Student kastede han sig straks over Oldkyndighed, Litterær- og Personalhistorie og over Arkivstudier til sin Fødeegns Historie. Allerede i 1860 meddelte han i Annaler for nordisk Oldkyndighed »Herregaarden Plovstrup ved Ribe« med nærmere Omtale af Fortællingen om Sorteplov, og i 1862 udkom som særegent Skrift »Hist. Efterretninger om Skadst Herred«. I Januar 1863 tog N., hvis Hovedstudier hidtil væsentlig havde været sproglige, derpaa Magisterkonferens i de nordiske Sprog og ansattes 1. April s. A. som Assistent ved Kongerigets Arkiv. Tillige blev der overdraget ham Arbejder for Generalstaben til Brug ved Retskrivningen af Navnene (især i Jylland og Fyen) for Stabens nye Kort. I Januar 1864 blev han desuden antaget som Medarbejder ved Udarbejdelsen af det store Register til det oprindelig af Langebek grundlagte Værk: *Scriptores rerum Danicarum*. Ved disse Arbejder førtes N. stærkt ind i Mid-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

delalderens og den indre Historie. Som Frugten af hans Studier fremkom paa denne Tid bl. a.: »Herredskirker i Danmark« (i Ny kirkehist. Samlinger, III. B.) og Hist. Efterretninger om Vester Horne Herred« (1866), der først var optaget i »Danske Samlinger for Historie, Topografi, Personal- og Litteraturhistorie«; for dette Tidsskrift var N. nemlig Medudgiver lige fra dets Begyndelse 1865 indtil dets Slutning 1879, og i dets 12 Bind har han meddelt mange Bidrag af forskjellig Art, ogsaa angaaende jydske Forhold. Endelig udkom 1867 som Doktordisputats »Bidrag til Oplysning af Sysselinddelingen i Danmark«.

Dette Skrift, der især har Betydning for Jyllands ældre Historie, betragtede N. selv som Indledning til andre Arbejder om Danmarks indre Forhold i Middelalderen. Et større samlet historisk-topografisk Skrift om Danmark (eller i al Fald om Jylland) i Middelalderen, kom N. imidlertid aldrig til at give. Hans Tid blev stærkt optagen af andre Arbejder. Dog udkom i disse Aar følgende Herredsbeskrivelser angaaende Ribe Stift: 1868 Slavs Herred (i »Danske Samlinger«), 1870 Malt Herred (udg. med Understøttelse af jydsk hist. topogr. Selsk.), 1872 Gørding Herred (i »Danske Saml.«), samt de for jydsk Historie og Topografi saa betydningsfulde Kildeskrifter: Ribe »Oldemoder«. ɔ: Ribe Kapitels ældste Brevbog, nedskrevet 1290—1518, og »Dueholms Diplomatarium«. Disse Skrifter udgav N. i Aarene 1869 og 1872 paa Foranstaltning af det oprindelig af Langebek stiftede »kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog«, hvori N. 1891 optoges som Medlem. 1873 udgav N. derpaa det for Danmarks indre Forhold i Middelalderen saa vigtige Skrift: *Liber census Daniæ* (Kong Valdemars Jordebog). Om Fortolkningen af dette Skrift kom han dog i Strid, dels med daværende Prof. C. Paludan-Müller, og dels med nuværende Prof. Joh. Steenstrup. — 1878 udkom endelig det store Register til *Scriptores*, hvori N. i al Fald havde stor Del. De Principper, Kommissionen fulgte, og hvorved Registerskrivningen blev et videnskabeligt Arbejde, gennem hvil-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ket man kan følge vedkommende Steds eller Persons Historie gennem Tiderne, fulgte N. ogsaa ved Udgivelsen af de ovenfor nævnte Skrifter. Heri er et Fremskridt, som maa fremhæves, ligesom disse Udgaver ogsaa ved forskelligt Tryk for de forskellige Tider, hvorfra Optegnelserne hidrøre, og paa andre Maader betegne et Fremskridt.

Imidlertid var der indtraadt en betydelig Forandring i N.s Stilling. 1868 var han bleven Arkivar ved Københavns Raadstuearkiv. Han var den første Videnskabsmand, der kom til at indtage denne Stilling, og Virkningen heraf viste sig snart. Dels udarbejdede han forskellige Særskrifter om københavnske Forhold 1875: Efterretninger om Abel Katrines Stiftelse; 1880: »Efterr. om Københavns Politimestre 1682—1863; 1884: København paa Holbergs Tid; 1896: Om Vor Frelsers Kirke m. m.), dels meddelte han forskellige Afhandlinger herom i Tidsskrifter; betydeligst er i denne Henseende hans Oplysninger om det ældste København (i »Danske Saml.«), der medførte en litterær Fejde med nuværende Rigsarkivar A. D. Jørgensen. Men hans Livs Hovedværker bleve: Københavns Diplomatarium (indtil 1728), med Understøttelse af Københavns Kommune udgivet i 8 store Bind (1870—87), og den jævnsides hermed udarbejdede »Københavns Historie og Beskrivelse« (indtil 1730), 6 Bind, 1877—92, Værker, der for lange Tider vil danne Hovedgrundlaget for Behandlingen af københavnsk Historie indtil omtrent 1730.

Af det i Januar 1877 af daværende »yngre« Historikere stiftede »Selskabet for Udgivelsen af Kilder til dansk Historie« blev N. Medlem og udgav 1880—81 for dette Selskab »Esrom Klosters Brevbog« (*Codex Esromensis*). Ligeledes blev N., der ogsaa i Tidsskrift for Filologi og flere Steder i tidligere Aar havde meddelt sproghistoriske Afhandlinger eller Anmeldelser, 1879 Medstifter af »Universitetsjubilæets danske Samfund«, der navnlig virker for dansk Sprogkendskab. Blandt dette Samfunds Skrifter udgav han 1881—82 »Gamle jydske Tingsvidner« (fra Ribe Stift, 1438—1556). Dette

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Skrift indeholder selvfølgelig mange Oplysninger om historiske og topografiske Forhold; men Hovedformaalet er dog sproghistorisk; navnlig søger Forf. nærmere at paavise Paavirkning af et dansk Skriftmaal med Sjællandsk til Udgangspunkt, saa snart man opgav Latinen som Meddelelsesmiddel i Dokumenter. I samme Samfunds »Blandinger« meddelte han Bidrag til Fortolkning af Danske Stednavne og udgav blandt samme Selskabs Smaaskrifter 1883: Olddanske Personnavne. Om der end fra sproghistorisk Side maaske er fremhævet Mangler ved disse Skrifter, ere de dog af Betydning. N. maa siges at være omtrent den eneste, der har givet noget virkeligt Bidrag til vore Stednavnes Fortolkning, hvortil hans historisk sunde Blik bidrog.

Som det ses, staa disse Skrifter i Forbindelse med Nielsens tidligste Ungdomsstudier og topografiske Virksomhed. Jylland havde nemlig hans Hovedinteresse. Selv under den travle Virksomhed i Aarene 1870—92 gav han i forskellige Tidsskrifter Meddelelser om jydske Forhold. At han med Glæde maatte hilse Stiftelsen af jydsk-topografisk Selskab i 1865, er en Selvfølge; nogle Aar var han ogsaa Suppleant i Selskabets Bestyrelse. Til dette Selskabs Tidsskrift har han derfor givet mange Bidrag, saaledes straks i 1ste B. Uddrag af Testrups Rinds Herreds Krønike. Navnlig henledes Opmærksomheden paa hans Oplysninger om »Barfred« (II. B.), Herregaarde i Koldingegnen (VI. B.), Hist. Efterretninger om Hemmet, Nørre Bork, Søndre Bork og Søndre Vium Sogne (VII. B.) og over Strellev og Lyne Sogne (VIII. B.), begge udarbejdede i Forening med P. Flöe, om Thorstrup og Horne Sogn i Øster Horne Herred, om Erritsø, Bredstrup og Tavlov Sogne i Elbo Herred (begge i X. B.), samt i 2. R. II. B. hans Bemærkninger om »Hans Hansen i Skjærup«, hvor han nærmere paaviser det uholdbare i Sagnet om denne Families Nedstamning fra Kong Hans. I »Danske Samlinger« meddelte han desuden i disse Aar hvad der hidtil ikke var udgivet af Præsteberetninger

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

af 1638 til Ole Worm (2. R. IV.: Ribe Stift; 2. R. VI.: Aarhus Stift og Vends Herred i Fyn).

Fuldførelsen af de store københavnske Arbejder følte N. som en Lettelse. Straks vendte han tilbage til sine jydske Herredsbeskrivelser og fik fuldført Skodborg og Vandfuld Herreder (1894), Hjerm og Ginding Herreder (1895). Han vilde have fortsat, for at faa i det mindste denne Del af Vestjylland afsluttet.

At der her foreligger en rig litterær Virksomhed, vil ingen kunne nægte, men uden Anfægtelser blev den ikke [1]). En nyere Tids skarpere Kritik havde undertiden et og andet at indvende mod hans Virksomhed, vistnok baade som Udgiver og som Sprogmand. Det er ogsaa muligt, at N. under den store Travlhed i nogle Aar arbejdede med mindre Nøjagtighed. Hans beskedne Stilling som Arkivar nødvendiggjorde desuden et anstrængt Arbejde, hvoraf Udbyttet under vore smaa Forhold ofte er langt ringere end det, den tarveligste Jordarbejder faar for sin Tid. Ogsaa som Overleder og Iværksætter af de af Københavns Kommune oprettede Folkebiblioteker, en Virksomhed, som han omfattede med stor Interesse, havde han en Del Arbejde. Men derfor bør det meget, han har udrettet, ikke glemmes. Hans tidligere Udgivervirksomhed betegner, saa vidt skønnes, et betydeligt litterært Fremskridt, og det samme gælder hans topografiske Værker; de vare byggede paa virkeligt Arkivstudium og søgte saa vidt muligt at udtømme Stoffet; selvfølgelig kunde dette medføre andre Mangler, en for stærk Medtagen af Enkeltheder og lignende. I sine større historiske Arbejder viser N. en god, sund Sans, der bør fremhæves som et stort Fortrin hos ham. At han har udrettet mere for Københavns Historie end nogensomhelst tidligere, vil næppe kunne nægtes; men han havde den ejendommelige Skæbne at se en anden udgive en ny

[1]) Ogsaa i andre end de her nævnte Tidsskrifter har O. Nielsen offentliggjort Arbejder, saaledes i Hist. Tidsskr., danske Magasin, Personalhist. Tidsskr., Biografisk Lexikon osv.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Københavns Historie i en livligere og mere »tidssvarende« Form, hvorved hans eget grundlæggende Arbejde i den almindelige Bevidsthed traadte mere i Skygge. At han følte det bitre heri, er uden for al Tvivl. Nær gik det ham ogsaa, at der fra en lokal Pen rejstes maaske ikke helt ugrundede Indvendinger mod de nyere Angivelser i hans sidste Arbejde om Hjerm og Ginding Herreder. O. Nielsen fik her at føle, som saa mange andre topografiske og personalhistoriske Forfattere, at det ofte er vanskeligt at skaffe sig nøjagtige Oplysninger netop om Nutiden; de tidligere Udgaver af vort topografiske Hovedværk, Traps Beskrivelse af Danmark, viser som bekendt det samme. — Jyderne have i hvert Fald Grund til at mindes denne trofaste Vestjyde, der nærede saa stor Kærlighed til deres Land og lige til det sidste søgte at oplyse dets Fortid. Hans ægte vestjydske, bramfri og trofaste Karakter, store Uegennyttighed og Hjælpsomhed skaffede ham mange Venner.

A. Helse.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK